

ERROMANTIZISMOA GEORGIARA

Nikoloz BARATAXVILI

Nikoloz Baratxvili lehen georgiar poeta erromantikoa izan zen eta, batera, bere nazioan joera horretan goren maila lortu zuena.

Jaio, 1817.eko Abenduaren 15ean egin zen georgiar handiki familia batetan, amaren aldetik Georgiako errege Irakli II.aren senidea izanik. Beraren amak Georgiako literatura biziki ongi ikasia eta maitea zuen eta beronenganako zaletasuna txertatu zion bere semeari. Nikolozek, 1827an nobleen familietako haurrentzako ikastetxe batetara joan eta bertan balio handiko irakaslea izan zuen, K. Dodaxvili, Petrograden bere ikasketak egina zena, Hegelen filosofiari buruzko liburu bat errusieraz idatzi zuen lehen pertsona, hain zuzen. Maisu honek aparteko eragina izan omen zuen Baratxvili gaztearengan, bere baitan zuzkan balioak aurkitzera lagunduz.

Familiaren ekonomi gainbeheragatik, ikastetxetik irten bezain laster Nikolozek administrazioan lanpostu bat hartu behar izan zuen, justizi zeregin ilunetan. Zortzi urte geroago Nakitxevan-eko probintziako gobernadorearen laguntzaile zibila izendatu zuten eta geroago Gandjakoarena. 1845.eko Martxoan poeta Tbilisira itzuli zen, bertan hiru hilabete, azken aldiz, emateko. Gandjara berriz ere itzulirik, klima gogorreko herrixka batetan, hotzaz, alborengoak jota, urte berean hil zen,

28 urte zituelarik. Bere poema batetan (*Merani-n*) nolabait iragarria zuen bezala, bere sorterri eta senideengandik urrun harrapatu zuen Herioak.

Mendearen bukaeran, 1893.urtean, haren hezur-hondakinak Gandjatic Tbilisira ekarri zirenean, georgiar intelektual liberalek tsarismopeko zapalkuntza nazionala salatu eta beren aber-tzaletasuna agertzeko aukera ukan zuten, poetari omenaldi ikusgarria eginez. Beraren gorpua berak kantatu zuen Mta-sminda mendian datza, georgiar idazleen panteoian.

Nikoloz Baratxviliren poesia era askotako joeren elkar-tzetik sortua dela esan daiteke. Kontutan hartu beharra dago, lehenik, Georgiak V.mendetik, zenbait etenekin bada ere, ha-lako literatur tradizio aberats eta luzea izan duela, poesian XII mendean Xota Rustaveliren «Tigrelarruduna» poema miresga-rriaz bere goren maila izanik.

Tradizio luzeko hizkuntza guztietan bezala, ordea, XVIII. mende bukaerako idazleek beren lanak Erdi Aroko poesi min-tzaira jadanik zaharkituaren hildotik moldatzen zituzten orain-dik, deklinabide eta aditzetan beren garaiko georgiera min-tzatuak harez gero iraganak zituen aldakuntzak baztertuz. Baratxvilik, arlo honetan, tradizio arkaikozalearekin bere heriotze goiztiarrak agian erabat hausten utzi ez bazion ere, bere azken lanetan mintzaira biziarekiko gero eta lotura na-bariagoa erakusten du, hortaz, literatur hizkuntza berrirako zubi gisa azalduz. Azken urrats hori Akaki Tsereteli eta, batez ere, Iliá Txavtxavadze idazleek egingo zuten mende beraren amaialdean.

Baratxvilik bizi behar izan zuen politika-giroa, bestalde, aski berezia zen. Turko eta pertsiarren etengabeko erasoei jada-nik armaz erantzun ezinik, Irakli II.ak, Georgiako azkenaurreko erregeak, 1783an Errusiarekin Adiskidetasun eta Elkarlagun-tzeko Tratatu bat sinatu zuen, eta horren bitartez, Georgiako Erresuma Moskuko Tsarraren babespean jarri. Hamabi urte geroago, Agha Mahmád Jhan, Pertiako xah-a, bere tropekin Georgiaratzean Errusiak aginduriko laguntza eskaini zuen eta iraniarrak handik jaurtiki ondoren, Irakli erregearen uste ga-beko heriotzeaz baliatuz, 1801.ean Georgia bere enperadoregora

anexionatu zuen. Azken errege Georgi XIII.ak ezin izan zuen deus egin bere Herriaren askatasuna gordetzeko.

Harez gero errusiarkuntz bidea gero eta gogorrago sentierazi zen, ondorioz etengabeko herri-erreboltak eta matxindak sortuz. Burruka hauetan intelektualek, naziotasun ukatuaren sinbolotzat, hizkuntza goraiatzaren zuten, haren lantze eta erabiltze sistematikoari ekinez.

Txavtxavadze-tarren familia noblea hizkuntza eta kultura nazionalaren aldeko ahaleginetan nabariki agertzen zen garai hartan. Beraren etxeko aretoetan Tbilisiko idazle eta pentsalari famatuena biltzen ziren, Mendebaldeko literatur eta filosofi joera eta ideia berriak ukitu eta eztabaidatzeko. Nikoloz Baratxvili bera ere maiz azaltzen zen bertan. Txavtxavadzetarren alaba nagusiaz, Katerinaz, erabat amonatu zen, eta beroni eskaini zizkion, gainera bere bertso gehienak. Beste ahizpa, Nino, Griboedov idazlearen alarguna, beti izan zuen adiskide eta solaskide zintzo.

Baratxvilik, erromantizismoan ere, aro eta aldi guztietako gizonengan eragin eta zirrara berezia izan duten sentimendu iraunkorrek kantatu zituen, denbora eta hizkuntzaren mugak gaindituz.

Aipagarriak dira, dena den, paisaia eta naturarekiko lotura, gauarenganako jaugina, eta barne-bizitzaren tristura. Baina bizitzaren alderdi ilunenekin batera, Nikolozek esperantzari ere ireki zion bere leihoa, argirantzko eta etorkizunerako bidean sinesten baitzuen. Hortaz, *Merani* poeman argi azaltzen du nola belaunaldi bakoitzak bere lana hurrengoengatik egin behar duen, jaiotzekoei bititze hobe eta atsegina eskaintzeko.

Idatzirik utzi zituen lanak ez dira, izan, ugariegi, ez eta oso luzeak ere. Handiena *Bedi Kartlisa* (=Georgiaren Zoria) izan zen, Irakli II.aren inguruan bilbatua, abertzaletasun-kezkaz aserik. Hala ere, hain gazterik hiltzeak lan gehiago eta helduagorik egiten utzi ez bazion ere, batera haren obrak gazterik hildako poeta gehienek bertsoei darien usain fresko eta betiberria gordeko du sekulako.

Sovietar irakurleagoak Barataxviliren lana Boris Pasternak-ek, *Doktor Zhivago*-ren egile ahanztezinak, errusieraz egindako itzulpen ederrei esker ezagutu zuen, berehalaxe garai bereko Puxkin eta Lermontoven mailan jarriz. Bere Herrian, Erdi Aroko Xota Rustaveli eta mende honetako Galaktion Tabidze-rekin batera, Barataxvilik georgiar Parnasoaren triangelu nagusiaren izartegia osatzen du, eta honela iraungo, berak hainbeste maite zuen Georgiaren Zoriak iraungo duen artean.

Xabier Kintanak

1984/3/9

A.M.A.G.

MTATSMINDA GAINEN ARRATSA

(šemoyameba mtac'mindaze)

O Mtatsminda, Mendi Saindua, hire lekuak,
bakarti, pentsakor, baztertuak,
nolaz ageri diren, ukitzean zerutiko ihintzak,
ilunabar bareaz direnean jaisten argi leunak!

Hire inguruetan, orduan, ze misterio hedatzen den!
Hire aldapa ederrean denari nolako ikuskizunak dion begia
sorgintzen!

Behean datzan haran polita, mahai saindu gisa, loreek estaliko,
eta esker oneko intsentsutzat, hiretzat, usaina jarioko!

Gogoan diat denbora hura, atsegin-denbora, ni tristerik,
Mendi lainotsu, hara eta hona nenbilenekoa, hire zidorretan,
eta ilunabar geldia, adiskide maite nuela,
bera ere, ene antzera, saminez zelarik, eta penaz!

O zein polita zen orduan natura osoa, zein sotil!
O zeru, o zeru, bihotz gainean diat oraino hire irudia ezarririk!
Begiek urdina hemendik ikustean, gogoetak, batera, hireganantz
amilka,
baina hiregana ezin heldu eta barreiatzen dituk airean!

Ni, hire miresle, ahanzten nauk munduaz,
nire bihotza, higandik kanpo... aterpe eske diabilkiat,
zerutarren egoitza bila, hemen utz dezan huskeria harroa...
Baina ezin diate ezagutu hilkorrek, tamalez, erabaki zerukoa!

Pentsakor nengoen ni aldapan eta zeruetara amoroski begira,
Maiatz-arrastiria inguruan, zirrikituak zituela ixiltasunaz be-
tetzen;

Batzutan, errekarteko putz geldiaz haizetxoek zizpuruka,
eta bestetan, haiekin batera, inguru ixilek bihotz hunkitzen
zidaten!

Mendi bizia, inoiz irrikor, inoiz negartsu,
nork ikusiko hau, une berean, bere gogoetan atsedena
aurkitu eta bihotz barruko kezka iraitzi gabe?
Bihotz tristedunen adiskide haugu, Mendi lainotsu!

Inguru osoa ixilez zegoen, iluntzeak zeru-goikia estaltzen,
Hilargiari jarraika, maiteari bezala, izarra bakarrik zebilen!
Ikusi duzue inoiz arima, errugabe oraindik, otoitz sutsuz neke
eginik?
Irudi horixe zuen hilargiak, leunki higituz, disko makurtua
zurbilik!

Honelakoa zen Mtatsminda gaineko arratsa!
Oi lekuok, gogoan, ongi gogoan dut oraino han pentsatzen
nuena,
ni zuen artean nintzenean, eta nioena orduan!
Bihotzak, soilki, senti dezake zuek eskaini atsedena.

Oi ilunabar gozo emea, hi haut nik lasaialdi,
Tristurak nazanean ingura, hiregana joko diat, diezadaan
suntsi!
Bihotz-arrastiria — bihotz-iluntasuna, nola kontsola hik baita-
kik,
Goizaldea, eguzkitsu, arturratu eta ilun osoa dadinean argit!

1836

Oharra

Mtatsminda: Tbilisi, Georgiako hiriburua hango hegoaldeko mendia.
Izen hau bi hitzez osaturik dago: *mta* «mendi» eta *c'minda* «saindua». Hortik poetak darabilen hitz-jokoa.

TXONGURIARI

(čongurs)

Hire negarrak eta pena-hotsak,
inoiz zizpuru, inoiz auhenak,
pentsakor, ariman gelditzen dituk denbora iraganen oroitzekin!

O Txonguri, noizbait
higandiko boz alaia entzun ahal baneza nik
ene bihotz tristetik atzera agin dezan minak!

Baina, nora begira, irribarrez,
pozik ikus hazaket?
Nik higandik kexa dantzut, bihotz hilaren samina!

1837

Oharra

Txonguri (čonguri): Lau haritako georgiar musika-tresna. Esku-harki emakumeek jotzen dute, kantatzerakoan.

BELARRITAKOA

(*saq'ure*)

Tximeleta bezala
higitzen da, geldi-geldika,
maiazlili xuritzat, ederrik goratua;
belarritakoa honela,
atzeritar bitxia,
bere itzalaz jolasean ari da.

Bai zoriontsu,
bere arnasa
hartuko duena hire itzalean!
Eta hire dardaraz,
haize leunaz, ziztuz,
bihotzaren beroa hotz dezana!

Oi belarritakoa,
grinen nahastaile!
Nork poztuko du hire pean ezpaina?
Hilezintasunaren zurrutada eztiak
nork edango ditu?
Bere arima, hire gain, nork pausatuko?

1839

ARIMA ZURTZA

(*suli oboli*)

Ez dezala inork zurztasunaren mina aipa,
ez dadila inor bere bakartasunaz kexa,
arima zurtza baita, bakarrik, urrikalgarria:
aurkitzea kide galdua, zein du zaila!

Adiskidez, senidez gabeturik,
berriz ere laster ordezkorik aurkituko bihotzak;
baina behin zurztuz geroko arimak,
beti sufritu beharko, zorigabe, kontsolaezintasuna!

Ez da gehiago fidatzen mundu honetaz;
beldur da, ezbaian dago, ez daki jada
nori bere sentimendu ezkutua adieraz,
herabe baitu berriz ere fidatzea!

Zaila da arimaren bakartasuna:
beragandik ihesi doaz munduko plazerak,
beti gogoan izango bere kide galdua,
zizpuruak ditu gaixoak kontsolamen bakarra!

ZERU-KOLOREARI

(*cisa pers*)

Zeru-kolorea, kolore urdina,
lehenik sorturiko kolorea,
eta mundu honetako ez dena,
gaztarotik nuen maitatzen.

Eta orain ere, odola
dudaneon hozturik,
zin egiten dut ez maitatzea
inoiz beste kolorerik.

Begietan ederrena
maite dut nik, zeru-kolorea,
goitik jaitsia,
atseginez ageria.

Pentsamendu ameslariak
gonbidatuko nau zeru-gainkiraino,
liluraz bigundurik,
nadin urdinaz bat.

Hilen naiz, ezingo nik ikusi
senideen negarra,
horren orde z goi urdinak
nau ureztatuko zerutiko ihintzaz.

Nire hilobia,
ingura dezanean lainoak,
beronek ere sakrifikatuko dio
zeru urdinari distiraldi bat.

BARATAEV PRINTZEAREN EDALONTZIAN IDATZIA

(k'niaz barataevis azarpešazed)

Bete nazak ardoz,

nik hi pozez aseko.

Txolindurik? Egik ok!

1842

MERANI

(merani)

Lasterka narama hegaz, biderik ez, neure Meranik,
atzean bele beltzak asturugaizki niri oihuka!
Habil, Merani, ez baitu hire abiadak mugarik,
eta aireari ene gogoeta emaiok, distira beltzaz!

Urta ezak haizea, ura ireki, haitz eta arrokkak itzak gaindi,
Hoa, habil, labur iezazkidak, presati honi, geroko egunak!
Ez hadi ezkuta, ene hegalari, bero eta eurien ez izan beldurrik,
Heure zaldizko nekatu honez ez hadi urrikal!

Niri zer, neure sorterritik urrun, adiskide-lagunak utzi arren,
Neure guraso eta maite neurea, boz eztiduna, ikus ez banitza
ere?
Arratsak ni non aurki, han nazake goizak kausi, huraxe sorterri
bekit!
Soilki izarrei, laguntasunaz, bihotzeko sekretuak esanen nik!

Bihotz-kexak, maitasun-kondarrak, emanen dizkiot itsas uhi-
nari,
eta hire lasterraldi eder, bizi, ero horri!
Habil, Merani, ez baitu hire abiadak mugarik,
eta aireari ene gogoeta emaiok, distira beltzaz!

Ez nazatela neure sorterrian ehorts, neure asaben hilobi artean,
Bihotzeko maiteak ez degidala negar, ez berorkit haren malkoa
tristeki.
Bele beltzak zelai artean, bakarti, hilobia niri eginen,
eta ekaitzak hezur-hondarrak lurraz estaliko dizkit, lantu-os-
totsez!

Maite-negarren ordez, hil ahantziari zerutiko ihintzak jaitsiko,
ene senideen dolu gabe, saiek erosta eginen, oihuz!
Hoa, habil, Merani neurea, zoriaren mugak ditzagun gaindi;
Oraino meneratu ez badu, ez baitu gero ere hire gainekoa me-
neratuko!

Ahantzirik ainendi hil, hark abandonaturik!
Ez naiz haren aho zorrotzaz ikaratuko ni, haren zinezko etsaia!
Habil, Merani, ez baitu hire abiadak mugarik,
eta aireari ene gogoeta emaiok, distira beltzaz!

Ene arima etsiaren eragina ez duk izanen alferrik,
eta ibili gabeko bideak, hik zapalduak, Merani neurea, irauen
dik;
eta nire atzean, ene ondotikoek bide-nekea arindurik diate aur-
kituko,
eta, ausartki, beren zaldiez zoribeltz-gainetik hegaz pasatuko!

Lasterka narama hegaz, biderik ez, neure Meranik,
atzean bele beltzak asturugaizki niri oihuka!
Habil, Merani, ez baitu hire abiadak mugarik,
eta aireari ene gogoeta emaiok, distira beltzaz!

1842

Oharra

Merani: Izen honek georgieraz mitologia klasikoan *Pegaso* deitzen den zaldi hegoduna adierazten du.